

Т. О. Павлова

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики

МІСЦЕ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ

Визначаючись із місцем того чи іншого інституту у системі певної галузі, необхідно відповісти на питання про його правову природу. У зв'язку з тим, що у загальній частині чинного Кримінального кодексу України (далі — КК України) спеціаль-

на конфіскація вперше була закріплена тільки Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» від 18.02.2016 № 1019-VIII (далі — Закон України від 18.02.2016) [1], тому питання щодо визначення правової природи спеціальної конфіскації досліджувалися та продовжують досліджуватися у межах доктрини кримінального права.

Із закріпленням спеціальної конфіскації у загальній частині у чинному КК України передбачено два види конфіскації. Конфіскація майна як додатковий вид покарання та спеціальна конфіскація як інший захід кримінально-правового характеру. Поняття спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінально-правового характеру фактично дублює поняття конфіскації майна, надане у ч. 1 ст. 59 КК України, з тією різницею, що конфіскація майна як додатковий вид покарання застосовується до майна, яке знаходиться у власності засудженого, а спеціальна конфіскація, відповідно до ч. 1 ст. 96² КК України, застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно: 1) одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна; 2) призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення злочину, фінансування та/або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення; 3) були предметом злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, переходять у власність держави; 4) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання [2, с. 138].

З приводу правової природи спеціальної конфіскації у доктрині кримінального права висловлені такі основні думки. Так, Н. А. Орловська вважає, що спеціальна конфіскація — це примусовий захід кримінально-правового впливу, відмінний від покарання; вона не є правообмеженням і не може ним бути, тому потребує перегляду перелік предметів, що на сьогодні під-

лягають спеціальній конфіскації; у цьому плані положення КК України вимагають узгодження з відповідними приписами Цивільного кодексу України [3, с. 142]. А. М. Яценко [4, с. 314–315], С. О. Ковальчук вважають, що, окрім спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінально-правового характеру, існує і спеціальна конфіскація як кримінально-процесуальний захід, який, наприклад, на думку С. О. Ковальчука, є одним із способів вирішення ролі речових доказів [5, с. 190]. В. М. Мельникова-Крикун пропонує повністю перенести спеціальну конфіскацію у сферу кримінально-процесуального законодавства [6, с. 90]. Як вважає М. Г. Мельников, конфіскація майна є заходом державного примусу (обтяження), яка є некаральною формою реалізації кримінальної відповідальності, яка полягає в примусовій та безоплатній передачі в дохід держави придбаних злочинним шляхом грошей, цінностей, майна і доходів від цього майна, грошей, цінностей іншого майна, використовуваних або призначених для фінансування тероризму, організованої групи, незаконного збройного формування, злочинного співтовариства (злочинної організації), а також знярядь, обладнання чи інших засобів вчинення злочину [7, с. 162]. Нами теж була висловлена позиція про те, що спеціальна конфіскація — захід державного примусу, який за своєю сутністю не є каральним заходом [8, с. 173].

Отже, орієнтуючись на місце розташування спеціальної конфіскації (ст.ст. 96¹, 96² КК України) у структурі загальної частини КК України (розділ XIV із назвою «Інші заходи кримінально-правового характеру»), слід зазначити, що спеціальна конфіскація — це захід державного примусу, який відмінний від покарання, тому не має каральної сутності. Спеціальна конфіскація, на нашу думку, має кримінально-правову та кримінально-процесуальну природу, але плутанина в змісті цих понять, на наш погляд, обумовлена різним правовим режимом предметів спеціальної конфіскації, які потребують свого подальшого дослідження.

Література

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1019-19:para6#n6>. — Назва з екрана.

2. Павлова Т. О. Види конфіскації за чинним Кримінальним кодексом України [Текст] / Т. О. Павлова // Правова держава. — 2016. — № 23. — С. 135–140.
3. Орловська Н. А. Актуальні проблеми кримінально-правового регулювання спеціальної конфіскації в Україні [Текст] / Н. А. Орловська // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. — 2015. — № 2. — С. 135–144.
4. Яценко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру [Текст]: монографія / А. М. Яценко. — Х. : НікаНова, 2014. — 388 с.
5. Ковальчук С. О. Забезпечення недоторканості права власності під час застосування спеціальної конфіскації як способу вирішення долі речових доказів [Текст] / С. О. Ковальчук // Право і суспільство. — 2015. — № 6–2. — С. 188–194.
6. Мельникова-Крикун В. М. Спеціальна конфіскація [Текст] / В. М. Мельникова-Крикун // Право і безпека. — 2005. — № 4. — С. 89–92.
7. Мельников М. Г. Конфискация имущества как мера уголовно-правового обременения: правовая природа и законодательная регламентация [Текст] / М. Г. Мельников // Общество и право. — 2010. — № 4 (31). — С. 156–163.
8. Павлова Т. О. Загальна характеристика інших заходів кримінально-правового характеру за Кримінальним кодексом України [Текст] / Т. О. Павлова // Матеріали 70-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова, присвяченої 150-й річниці ОНУ імені І. І. Мечникова, (25–27 листопада 2015 р., м. Одеса). — Одеса: Астропринт, 2015. — С. 171–173.